

Розділ 4

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС. ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК [340.10:004.65](477)

А.-М. Ю. Ангеленюк

АВТОМАТИЗАЦІЯ ДОКУМЕНТООБІГУ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ТА ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Розглянуто деякі аспекти взаємодії слідчого та прокурора як процесуального керівника у кримінальному провадженні. Запропоновано впровадити автоматизовану систему документообігу під час провадження досудового розслідування.

Наведено поняття, завдання та мету автоматизованої системи, а також переваги її функціонування в процесі ведення документообігу під час взаємодії слідчого та прокурора.

Ключові слова: *автоматизована система документообігу, єдиний реєстр досудових розслідувань, взаємодія, прокурор, слідчий, процесуальне керівництво.*

Постановка проблеми. З прийняттям Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі КПК), Закону України «Про прокуратуру» 2014 року, Закону України «Про Національну поліцію» 2015 року та впровадженням Єдиного реєстру досудових розслідувань виникло безліч дискусійних питань, пов'язаних із визначенням компетенції прокурорів і здійснення ними процесуального керівництва у кримінальному провадженні.

З огляду на виникнення інституту процесуального керівництва, необхідно детально дослідити взаємодію прокурора та слідчого під час виконання ними процесуальних повноважень. Зокрема важливим і недостатньо організованим на практиці є впровадження сучасних технологій в разі взаємодії слідчого та прокурора, як процесуального керівника під час досудового розслідування.

Стан дослідження. Питання щодо взаємодії між суб'єктами, у кримінальному процесі досліджували: Р. І. Благута, В. І. Галаган, Ю. М. Грошевий, Е. О. Дідоренко, А. Я. Дубинський, В. С. Зеленецький, Л. М. Корж, А. І. Кунтій, Л. М. Лобойко, Є. Д. Лук'янчиков, О. Р. Михайленко, М. А. Погорецький, С. М. Стахівський, В. М. Тертишник, А. Я. Хитра, В. Ю. Шепітько й інші, однак у працях зазначених науковців не приділено достатньо уваги питанню взаємодії слідчого та прокурора, проте після введення в дію інституту процесуального керівництва варто зауважити, що суттєво збільшилася їх взаємодія, що вимагає ґрунтовнішого дослідження цього питання.

Ефективність взаємодії між суб'єктами у досудовому розслідуванні залежить від використання у процесі розслідування можливостей сучасних комп'ютерних технологій. Автоматизація зазначеного процесу розслідування розглядалась у працях: Г. К. Авдєєвої, А. І. Анапольської, В. О. Коновалової, В. В. Крилова, В. С. Корноухова, В. Ю. Шепітька й ін. Однак автоматизацію розглядали здебільшого з погляду полегшення роботи з окремими документами, конкретні суб'єкти процесу (слідчий, прокурор та інші), але не достатньо звернено увагу на питання щодо автоматизації процесу документообігу між указаними суб'єктами.

Метою статті є дослідження проблем взаємодії між слідчим і прокурором під час досудового розслідування та визначення шляхів щодо їх вдосконалення за допомогою сучасних технологій, зокрема автоматизації документообігу.

Виклад основних положень. За часів дії КПК від 1960 р. слідчий зазвичай під час своєї кримінальної процесуальної діяльності співпрацював із органами дізнання, експертами; рідше під час розслідування кримінальної справи, мала місце взаємодія слідчого та прокурора. Зрозуміло, що цим і зумовлена велика кількість наукових досліджень присвячених взаємодії слідчих з органами дізнання, експертами, оскільки саме ці види взаємодії були найактуальнішими. З прийняттям нового КПК 2012 р. ситуація докорінно змінилась, оскільки повноваження прокурора під час проведення досудового розслідування значно розширилися, також запроваджено інститут процесуального керівництва прокурором на стадії досудового розслідування. Наприклад, такі процесуальні дії як повідомлення про підозру особі чи обрання запобіжного заходу підозрюваному потребують згаданої взаємодії не тільки слідчого та оперативного підрозділу, а й слідчого та прокурора, як процесуального керівника. Ми вважаємо, що під час указаних дій, взаємодію слідчого та прокурора варто поставити на перше місце, а взаємодію слідчого з оперативним підрозділом на друге, оскільки

у цьому разі між слідчим і прокурором провадиться процесуальна співпраця, а оперативний підрозділ виконує другорядну допоміжно-організаційну роль.

Однозначно, що в сучасних умовах реформ актуальність взаємодії між слідчими, оперативними підрозділами, експертами має місце, однак питання взаємодії слідчого та прокурора у новому кримінальному процесуальному законодавстві потребують ґрунтовніших досліджень.

Розглянемо регламентацію призначення та заміни прокурора, як процесуального керівника у кримінальному провадженні. Так, згідно зі ст. 37 КПК прокурор здійснює повноваження прокурора у конкретному кримінальному провадженні з початку до завершення, окрім випадків заміни його як процесуального керівника. Виконання повноважень прокурора у конкретному кримінальному провадженні відбувається лише після призначення його процесуальним керівником у розпочатому розслідуванні [1].

Під процесуальним керівництвом прокурора досудовим розслідуванням, на думку В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила, варто розуміти реалізацію ним власних наглядових повноважень, що забезпечує виконання, органами досудового розслідування, вимог закону, які визначають підстави та процесуальний порядок проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) й інших процесуальних дій і ухвалення процесуальних рішень [2, с. 123].

Регламентація повноважень прокурора і загалом, і в статусі процесуального керівника у кримінальному провадженні, також міститься в інших статтях КПК, що зумовлює необхідність їх ретельного вивчення, зокрема дослідження їх у контексті взаємодії зі слідчим під час досудового розслідування.

Досліджуючи питання взаємодії слідчого та прокурора під час досудового розслідування, варто зазначити, що найбільше уваги потребують процесуальні рішення, що ухвалені слідчим і погоджуються прокурором, як процесуальним керівником у кримінальному провадженні, зокрема рішення щодо повідомлення особі про підозру та обрання запобіжного заходу, як такі, що потребують максимальної оперативності під час їх організації та виконання. Щодо взаємодії між прокурором і слідчим на етапах початку та закінчення досудового розслідування зауважимо, що ці питання вирішуються за допомогою системи Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі ЄРДР). Враховуючи зазначене, розглянемо проблеми взаємодії між слідчим підрозділом і прокуратурою на прикладі повідомлення особі про підозру та обрання їй запобіжного заходу.

Так, згідно з п. 10, 11, ч. 2 ст. 36 КПК України прокурор, здійснюючи нагляд за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений:

- погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді;
- повідомляти особі про підозру [1].

Згідно з п. 4 ст. 176 КПК України запобіжні заходи застосовуються: під час досудового розслідування – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором.

Згідно зі ст. 40 КПК України слідчий несе відповідальність за законність і своєчасність виконання процесуальних дій. Заразом слідчий уповноважений:

- звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження;
- повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру.

У разі відмови прокурора у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, слідчий має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє у його погодженні.

Слідчий, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог цього Кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється [1].

Згідно зі ст. 277 КПК України письмове повідомлення про підозру складається прокурором або слідчим за погодженням із прокурором. Згідно зі ст. 276 КПК України, слідчий, прокурор зобов'язані негайно повідомити підозрюваному про його права після чого слідчий, прокурор на прохання підозрюваного зобов'язані детально роз'яснити кожне з зазначених прав [1].

Письмове повідомлення про підозру, згідно зі ст. 278 КПК України, вручається в день його складення слідчим або прокурором, а в разі неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК для вручення повідомлень. Доцільно звернути увагу, що письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручається не пізніше двадцяти чотирьох годин із моменту її затримання. У разі, якщо особі не вручено повідомлення про підозру, після двадцяти чотирьох

годин із моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню [1].

Враховуючи те, що повідомлення про підозру є одним із найважливіших документів у кримінальному провадженні, він складається лише за наявності достатніх доказів підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення та визначає подальше спрямування кримінального провадження [3].

Враховуючи норми сучасного кримінального процесуального законодавства, варто наголосити, що з уведенням у дію положень процесуального керівництва збільшилася низка питань, які слідчий та прокурор повинні вирішувати разом, а отже процесуально взаємодіяти між собою. Процесуальною взаємодією треба вважати відносини, які виникають у процесі застосування кримінальних процесуальних норм, що визначають засади і порядок співробітництва [4, с. 25]. Щодо повідомлення особі про підозру та обрання їй запобіжного заходу зауважимо, що діяльність слідчого пов'язана з діяльністю прокурора не тільки у процесуальному плані, а й у технічному: оскільки внесення відомостей у систему ЄРДР вимагає і від слідчого, і від прокурора як процесуального керівника спільних дій. Так, наприклад, згідно з Розділом I Положення про ЄРДР дані щодо повідомлення про підозру вносяться невідкладно, а вжиті заходи забезпечення кримінального провадження – протягом 24 годин із моменту вчинення процесуальної дії. Враховуючи зазначене та необхідність учинення таких дій за короткий проміжок часу, вважаємо, що взаємодія слідчого та прокурора як процесуального керівника, повинна бути високоефективною.

Придільнення уваги питанням документообігу зумовлено необхідністю економії часу і слідчого, і прокурора як процесуального керівника, що за сучасних умов праці є особливо актуальним. Доцільно зазначити, що інститут процесуального керівництва, відносно новий у практиці, вимагає узгодження дій між учасниками, що також включає взаємодію у процесі документообігу між ними та внесенні відомостей у систему ЄРДР. Відповідно до сучасного законодавства слідчий зобов'язаний погодити у процесуального прокурора підозру та клопотання про обрання запобіжного заходу, а саме після складення тексту вказаних документів, слідчий зобов'язаний подати їх процесуальному керівнику провадження після чого, узгодивши зауваження щодо тексту, виправити їх. Відповідно оперативність зазначених дій залежить безпосередньо від рівня та якості взаємодії між слідчим і прокурором, що на практиці зазвичай ґрунтується на їх особистих відношеннях. Створивши офіційну автоматизовану систему документообігу між слідчим відділом і прокуратурою, можна суттєво скоротити час витра-

чений на організаційні моменти та на погодження вказаних спільних документів. Звичайно під час надання слідчим документів на погодження прокурору можна користуватися звичайною електронною поштою, однак, на наш погляд, не варто використовувати такий варіант передачі даних під час ведення досудового розслідування, оскільки звичайна електронна пошта не має відповідного рівня захисту, а інформація, що пов'язана з повідомленням про підозру та обранням запобіжного заходу у кримінальному провадженні вимагає дотримання таємниці досудового розслідування. В іншому разі слідчому варто пройти у прокуратуру і тільки після узгодження всіх дій продовжувати їх організацію та виконання, що відповідно збільшує затрачений час.

У сучасних умовах слідчий має у власному провадженні достатньо велику кількість кримінальних проваджень, тому треба, за допомогою технічних засобів, максимально оптимізувати його роботу. Цим питанням приділено увагу в науковій літературі, так, з метою покращення ефективності роботи слідчого запропоновано використовувати спеціальні програмні пакети автоматизованих робочих місць слідчого «Робоче місце слідчого» (Україна), інформаційно-аналітична система «АРМЕКС» (Україна) у яких реалізується автоматизація складання процесуальних документів у вигляді баз даних із бланками цих документів, або у вигляді еталонних їх зразків і переліків питань (обставин), що повинні бути в них відображені [5, с. 3]. Однак такі програмні пакети не вирішують питання взаємодії та документообігу між слідчим та прокурором-керівником у кримінальному провадженні.

Ми вважаємо, з метою покращення ефективності взаємодії слідчого з процесуальним прокурором, доцільно створити окрему електронну систему документообігу, або забезпечити функціонування такої у межах ЄРДР. Окрім цього, така система також могла б забезпечувати документообіг між слідчим, прокурором і оперативним підрозділом, наприклад, під час надання доручень оперативному підрозділу та ін. У разі створення автоматизованої системи документообігу під час досудового розслідування, вона повинна бути офіційно введена у дію на законодавчому рівні, а її використання варто закріпити у нормах Кримінального процесуального кодексу. Якщо є технічна можливість забезпечити функціонування автоматизованого документообігу в межах ЄРДР, то таке розширення доцільно закріпити у нормах КПК.

Треба зауважити, що згідно зі ст. 35 КПК України регламентовано дію, автоматизованої система документообігу суду [1], яка полегшує роботу з документами суду, зокрема забезпечує централізоване зберігання текстів вироків, ухвал та інших процесуальних документів; також об'єктивно та неупереджено здійснює розподіл матеріалів

кримінального провадження між суддями з додержанням принципів черговості та однакової кількості проваджень для кожного судді; здійснює ще низку функцій.

Вивчаючи законодавство зарубіжних країн, варто зазначити, що практика застосування сучасних технологій документообігу має місце у кримінальному процесі та використовується і для полегшення роботи з документами, і під час застосування кримінальних процесуальних дій.

Так, у Сполучених Штатах Америки (далі США), якщо протягом декількох днів місце перебування підозрюваного невідоме, то його дані (ім'я, дата народження, фізичний опис, номер соціального страхування, номер посвідчення водія і характер правопорушення) вносяться до бази даних інформаційного центру (*National Crime Information Centre (NCIC)*). Оперуючи даними інформаційного центру, поліціанти мають можливість знайти особу, підозрювану у вчиненні злочину, наприклад, під час будь-якої рядової перевірки транспортного засобу чи особистих документів. Завдяки NCIC поліціант може швидко отримати відповідь на свій запит, яка, своєю чергою, слугує і тимчасовим ордером на арешт розшукуваної особи і є підставою затримання, і оригіналом ордеру [6, с. 94].

Існування в США високорозвинутої інформаційної системи значно полегшує роботу в сфері розшукової діяльності та взаємодії між поліцією та судом. Використання інформаційно-технічних засобів закріплено в правових нормах законодавства і має офіційний характер. Так, § 850 *Penal Code* [6, с. 548] регламентує використання телеграфного ордеру на арешт, а саме працівник поліції, отримавши телеграфну копію ордеру на арешт або електронну копію, що може бути відправлена через будь-який електронний пристрій, має право діяти так, наче він отримав оригінал ордеру, виданий суддею. Звісно, що такі широкі можливості дій працівника поліції, за допомогою інформаційної бази даних, значно покращують ефективність і швидкість його роботи.

Збір інформації в централізовані бази даних (NCIC) і швидка передача її за місцем вимоги мають важливе значення в процесуальній діяльності поліції США. Наявність у Кодексі правової регламентації використання телеграфного ордеру, переданого через будь-які електронні пристрої, безперечно свідчить про високий рівень застосування в процесуальній діяльності інформаційних технологій.

Отже, зважаючи на міжнародний досвід, а також позитивну практику роботи ЄРДР й автоматизованої системи документообігу суду, пропонуємо запровадити автоматизовану систему документообігу під час досудового розслідування (далі АСД) та законодавчо її закріпити.

Автоматизованою системою документообігу варто вважати комп'ютерну програму, що забезпечує функціонування документообігу між слідчим підрозділом і прокуратурою, передачу інформації до центральних баз даних, захист від несанкціонованого доступу.

Метою функціонування АСД треба визначити: автоматичне надсилання, засобами електронного зв'язку, оригіналів електронних документів слідчого підрозділу чи прокуратури, разом документів з електронним підписом, для забезпечення оперативності взаємодії між ними; забезпечення звітності та контролю процесу документообігу.

Завданнями АСД є:

– своєчасна та оперативна передача даних (оригіналів електронних документів досудового провадження, зокрема з електронним підписом);

– своєчасне надання (позбавлення) права доступу до автоматизованої системи її користувачам;

– передача інформації до центральних баз даних;

– захист інформації автоматизованої системи;

– інформування адміністратора автоматизованої системи та ДСА України про проблеми, що виникають під час використання автоматизованої системи.

Висновки. Вважаємо, що введення в повсякденне користування, слідчими органами досудового розслідування та прокурорами, Автоматизованої системи документообігу під час досудового розслідування та регламентування її у правовому полі забезпечить якісну взаємодію між ними, що, зокрема, сприятиме якості розслідування кримінальних проваджень загалом.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012. – 768 с.

3. Бабіков О. 15.06.2015 Проблемні питання у визначенні повноважень прокурора при здійсненні нагляду за додержанням законів при проведенні досудового розслідування / О. Бабіков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khar.gp.gov.ua/>

4. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів під час досудового розслідування: навч. посібник / Р. І. Благути, М. П. Климчук, В. М. Сакал, М. С. Цуцкірідзе. – К.: ТОВ «НВП» «Інтерсервіс», 2014.

5. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затверджені Наказом Генеральної прокуратури України від 06.04.2016

№ 139 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0680-16

6. Автоматизоване робоче місце як один із напрямів удосконалення роботи слідчого / А. І. Анапольська [Електронний ресурс]. – Режим доступу: aspirantura.16mb.com/doc/conf2015/s2/.

7. Penal Code. With Selected Provisions from Other Codes and Rules of Court. – California, 2009. – P. 2669.

Ангеленюк А.-М. Ю. Автоматизация документооборота отдельных аспектов взаимодействия следователя и прокурора во время досудебного расследования

Рассмотрены отдельные аспекты взаимодействия следователя и прокурора как руководителя в уголовном производстве. Предлагается усовершенствование документооборота – использование автоматизированной системы в производстве досудебного расследования. Представлены понятие, задания и цель автоматизированной системы, а также преимущества ее функционирования в процессе ведения документации при взаимодействии следователя и прокурора.

Ключевые слова: автоматизированная система документооборота, единый реестр досудебных расследований, взаимодействие, прокурор, следователь, процессуальное руководство.

Angelenuyk A.-M. Y. Automation of document circulation of certain aspects of the interaction between the investigator and the prosecutor during the pre-trial investigation

Some aspects of interaction between the investigator and the prosecutor as a procedural head in criminal proceedings, analysed by the example of their activity during the presentation of a suspect to a person and election of a measure of restraint to a suspected person have been studied. The attention has been drawn to the need to respect the principle of efficiency during these proceedings. It has been considered that with the adoption of the criminal procedure code in 2012 and implementation of the Institute of the procedural management, the powers of the prosecutor during pre-trial investigation has expanded considerably, including the field of its interaction with the investigator.

The legislation of foreign countries where the practice of application of modern technologies of circulation of documents takes place in the criminal process and is used to facilitate the work with documents, and during the actual application of criminal proceedings has been examined. It is proposed to implement an automated system of circulation of documents during the implementation of the pre-trial investigation that will help to solve the problematic issues associated with the process of an interaction between the investigator and the prosecutor in criminal proceedings, which should be officially implemented at the legislative level, and its usage should be fixed in the norms of the criminal procedure code. The attention of the circulation of documents has been drawn due to the need of saving time of both an investigator and a prosecutor as the procedural head that under modern conditions of labour is particularly relevant.

The concepts, objectives and purpose of the automated system and the advantages of its functioning considering optimizing the spent time have been given. The possibility of the existence of an automated system of circulation of documents within both of the system of the Unified register of pre-judicial investigations already entered into force and separately out of it, which depends on economic feasibility and technical capabilities.

Key words: *automated system of circulation of documents, unified register of pre-trial investigations, interaction, prosecutor, investigator, procedural guidance.*

Стаття надійшла 17 січня 2017 р.

УДК 344.653

З. Ф. Дільна

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК УМОВНО-ДОСТРОКОВОГО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ

Досліджено питання щодо визначення поняття та правової природи інституту умовно-дострокового звільнення від відбування покарання як комплексного правового інституту, матеріальні підстави та формальні передумови такого звільнення.

Розкрито процесуальний порядок умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, зокрема проаналізовано проблеми визначення процесуального статусу окремих учасників розгляду такого питання, особливості предмета доказування та джерел доказів. Розглянуто наявні теоретичні та практичні проблеми, які пов'язані з розглядом і вирішенням питань про умовно-дострокове звільнення (далі – УДЗ) від відбування покарання, зокрема наявні колізійні норми законодавства, та запропоновано способи їх вирішення.

Ключові слова: *умовно-дострокове звільнення від відбування покарання, засуджений, стадія виконання судових рішень, виправлення засудженого.*

Постановка проблеми. Україна нині перебуває на шляху до європейської інтеграції, з огляду на це виникає необхідність увідповіднення законодавства з вимогами міжнародних нормативно-правових актів, разом і питань, що стосуються і гуманізації виконання покарання. Крім того, оскільки українське суспільство сформоване на засадах верховенства права та поваги до прав людини, то індивідуалізація та диференціація виконання покарання є вагомим стимулом до правослухняної поведінки засуджених осіб та превентивним заходом щодо